

“Fikir, söz və məlumat azadlığının, plüralizmin inkişaf etdirilməsi” istiqaməti üzrə

Azərbaycan öncülləri və mətbuat azadlığı problemi

Qulu MƏHƏRRƏMLİ,
professor
meherremli@gmail.com

(Əvvəlki 21 iyul sayımızda)

Mükəmməl Avropa tehsil almış, bir neçə xarici dil bilən Ə. Ağaoğlu azad mətbuatı azad və qanunən osaslanan cəmiyyətə əlaqələndirirdi. O, adıçılın birinci məqəsində yazırı: “gündəlik wə ya dövri mətbuat yalnız o yerde mümkündür ki, orada fərdin cəmiyyətə və ya hakimiyyət münasibət hüquq və vəzifələri az-çox dəqiq müyyən edilsin, vətəndaşların əmlakı və azadlığı qanunla qorunsun, bər səzələk qaydalarla sarsılmaz təmələ osaslaşın; lakin o yerdə ki, özbaşnalıq və ya hərc-mərclik, ümumi tənzimləyici teməl yoxdur, her sey təsdičdən və ya kimlərinə isteyindən asılıdır — orada mətbuatı yer yoxdur. Bu sonuncu — idealın ifadəsidir, ideal isə həmişə mövcud qaydalarla ziddiyət teşkil edir və təbii ki, ideyanın dasiyicilərinin həyatı və azadlığı yoldan öten birisinin isteyindən asılı olan yerdə ne arta bılır.

nə de inkişaf edə bilər. Bu şəraitdə gənc və əzmkar xalqlar arasında mətbuat gizli xarakter kəsb edir və qələm əzli zəvuri həllarda tekamülə deyil, inqilab xidmət edir və hadisələrin öz təbətinə görə subversiv olublar.

Uzun müddət istibdadın və qanunsuzluğun tətbiyi etdiyi, gizli həyat cəmiyyətin tükəndiyi xalqlar arasında isə mətbuatı ya heç inkişaf etmir, ya da sürüşkən istiqamət alır; müsəlman xalqlarının çıxı məzəh bu vəziyyətdədir”. Ümumiyyətə, müsəlman şəhərində mətbuat və demokratiya mövzusunda davamlı məqədələr yaxşız Ə. Ağaoğlu bu problemlərlə bağlı əsas qonaqları Türkəyədə noşr olmuş “Azad insanlar ölkəsində” kitabında öks etdirmişdir.

“Mətbuat ikinci bir dövlət qüvvətinədir” qənaətindən olan görkəmli icimai xadim, yazıçı və publisist Nərimanov yazırı: “bir millet özünü tanımışca hückequnu düşünmez. Tanımış üçün də milli dil, milli məktəb, milli mətbuat, milli adəbiyyat lazımdır. Bunuların da meydana gəlməsi və təreqqisi bizim üçün hürriyyətə bağlıdır”. Hələ öten əsirin əvvəllərində “bütün Zaqqafqazıa üçün Azərbaycan dilindən heç olmasa birçə qəzənəni neşr olunmasın” vacib olan N.Nərimanov Rusiya müsəlmanlarına aid məsələlərin həmin qəzətədə müzakirəsini görmək isteyirdi. Bos müzakirələr necə olmalıdır səhalına isə N.Nərimanov “Olıqələmli müsəlman ziyahları haqqında bir neçə söz” məqəsində belə cavab verirdi: “... mətbuat müsəlman cəmiyyətə ancaq o zaman yaxşı tosır gəstirə bilər ki, müzakirəyə qoyulan və bütün cəmiyyətə aid olan məsələyə tamamilə qəzəsiz yaxınışın və qəzətlərdə irolli sərülən fikirlər cəmiyyətin kültəsi üçün aydın olsun.”

Bos vətənə demətərələr mətbuatı azad mətbuat işinə faydalı missiyasi kimi qiymətləndirirdi.

Məhəmməd Rəsulzadə və Üzeyir Hacıbeyov fenomeni

Ötən əsirin əvvəllərində Azərbaycanda istiqlal düşüncəsi derinləşdi, azadlığı mahiyyəti, o cümlədən mətbuat azadlığının fəlsəfəsi barədə da dəhə parlaq əsərlər meydana çıxır. Bu məqamda haç Azərbaycan icimai fikrinin inkişafında böyük rol oynamış Məhəmməd Rəsulzadə və Üzeyir Hacıbeyovun yaradıcılığında özünü göstərir. Bu sıradə Ü.Hacıbeyovun “hürriyəti-mətbuat” məqəlösə xüsusi yer tutur. Böyük publisist burada mətbuat azadlığını əhəmiyyəti haqqında geniş söz açır və “hürriyəti-kələmin” xalq üçün mənfeətini belə izah edir: “hürriyəti-kələmin, yaxud azadi-mətbuatın ümum xalq üçün nəfi bunandı ibarətdir ki, bunların sayasında ümum əhalinin və ya məlum bir camaatin mübtəli olduğu dərdi sərh edib müalicəsi üçün tədbirlər axtarmaq mümkinidür. Məsələn, forz edəlim ki, hökumət torəfindən vez olunmuş bir nizam və ya qanun bir vaxt ümum əhalinin rifah və asayışla mösət sürməyin mane olur. Bu məməniyyəti qarşı ümumi və qəti bir etiraz edib, refini teləb etmək üçün, ancaq mətbuatı səfi bir vəsiti ittixaz etmək mümkinidür. Və yaxud, tutalm ki, bir məmər öz vəzülvə toəddisi ilə bir gürbəti və bir camaata cana gətirməyə başlayıbdır. Bu məmənər rəftəri-zülməkarənəsini yerinə yeterir, camaatin xilasına çalışıq doxiyalıñ bir mətbuat vasitəsi ilə ola bilər.

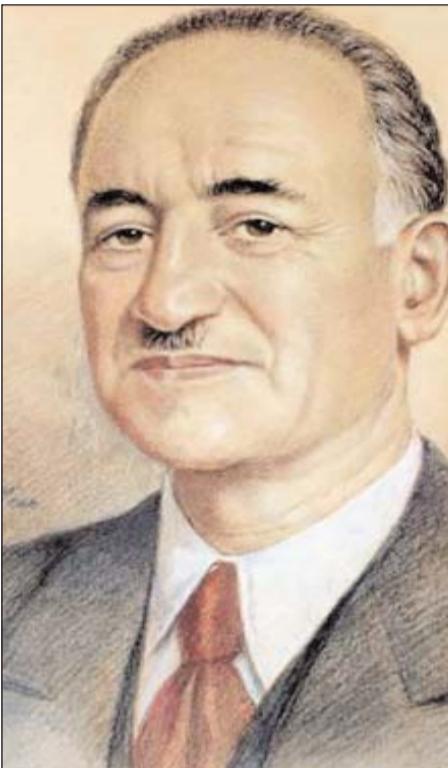
Bos bunan üçündür ki, mətbuat doxiya və vəsitselik vəzifəsinə layiqinə yerinə yetirəndən və tətbiqinən məsələlərə qədəm olmalıdır.

Azad mətbuatın sixşdırılmasına və senzuraya qarşı çıxan Üzeyir boy göstəridi, senzura idarələr bu günə fəqərlərin mətbuatı sobt olunması qoymur, onda məlum olur ki, haman senzurə təyin etmiş hökumət “öz əhalisinin yaxşı və yaman gün keçirməsinə heç bir zaman əhəmiyyət verməyib, ümum əhalı mənəfətini öz emrinə qurban edir, yəni əhalinin, məməkətin qeyding qalmayıb, ancaq hökm sərmək, hökmfərma olmaq və bila-

xırı, əhalinin boynuna minmək arzusunda bulunur.” Mətbuat azadlığından suisitifikasiye qarşı çıxan Ü.Hacıbeyov belə hesab edirdi ki, mətbuatın vəzifəyi-müddədəsini ehtiram və əhəmiyyət nezərəli baxanın “hürriyəti-mətbuat” və azadiyi-kələmin mənəyi-həqiqisine layiqinə vəqif olub, qəzet sütünərini öz şəxsi mənfeətə alet etmək töşəbbüsündən hər vaxt intixab etməlidirlər”.

Mətbuat azadlığı problemi böyük mütəfəkkir, publisist və icimai xadim, Azərbaycan xalqının milli — istiqlal düşüncəsinə parlaq səhifələr yazmış M.Ə.Rəsulzadənin yaradıcılığında da geniəksini tapmışdır. Bu problem xüsusun 1911-ci ildə onun “İrani-nov” qəzətindən çap olunmuş “Mətbuat azadlığı” haqqında məqələsində ətraflı sərh edilmişdir. “O millət və məməkət xoşbəxtir ki, mətbuatı azaddır” deyən M.Ə.Rəsulzadəyə görə, dövrünün mə-

dəniyyət carşısı olan mətbuat vəzifəsinə o zaman lazımcıza yerinə yetirə bilər ki, öz işində tam azad olsun. Öz məqsədindən etibarət mətbuat azad olmalıdır. Böyük mütəfəkkirin fikrinə, “mətbuat azadlığı insan azadlığının əsas sütunu”dur. Cənubi o, əqlin, təfəkkürünə osas qüvvəsidir. Onun varlığı ağıla və sobre osaslanan qüvvədir. Mətbuatı təzyiq göstərmək və ya onu aradan çıxarmaqla ağlıq qüvvəsinə aradan çıxmağın forqı yoxdur. Buradan belə bir noticə çıxır ki, mətbuat azadlığına qaldırmaq insan azadlığının təcavüz etməkdir. Adamların ağıla və fikri azad olsa, onların fərdi inkişafı da surətlənər. Azadlığın qarşısını almış insanın ağıl və təfəkkürünə siləndən alıb onu bir maşına, ya cansız aleto çevirmək deməkdir. Məşhur ingilis yazıçısi Milton neçə osr bundan qabaq demişdi: “Bir yaxşı kitabın aradan çıxarılmış, bir yaxşı adamın edam olmasına bora-

KİVDF

www.kivdf.gov.az

bədir. Amma bir mətbuat orqanının qabığını almaq, ya onu aradan çıxarmaq nəhayət bir vəziyyətin yaranmasına səbəb olə bilər ki, bu da yer üzündə heyətin yox olmasından əlavə, mənvi noticələr verər və ağılm qüvvəsinə də yox edər”.

M.Ə.Rəsulzadəyə görə, siyasi baxışdan əlavə, bir əxlaqi heysiyət də vardır. Mətbuatın əsərini əxlaq pozğunluğu təroldür, əxlaq gözəlliyi və yaxşı xüsusiyyətləri aradan çıxarı, yalan danışlığı, oğurluğu, oyrlılık və casusluğu yayır, edəbi və qələm pozğunluğu meydana çıxarı. Bu noticəsindən bir dəstə yəzərt ortaya çıxır ki, onlar öz şərəf, fikir və eqidələrini saxta rütbə qazanmaq üçün ... satmaga hazır olurlar, zülmü və sitəmə mədafiə edirlər, bıqar milləti avaro və sərgədən qoyurlar. Bu da bir sira qəlemlərini cəmiyyət içine girməsini səbəb olur. Keçmişdə, necə ki demisik, əlaqəsiz qadınlar kimi bəzi jurnalçılar da namuslarını satır, pək əməllərin murdarlarıdır, vicdan və namuslarını, aburullarını həyətsizləşdirir, bazarma çıxarıb, köləfin ucunu vələr vərdir”.

Mətbuat azadlığı belə yüksək deyər verməsinin noticəsi idi ki, M.Ə.Rəsulzadənin ideoloqu, yaradıcısı və rəhbərlərinə bir kişi olduğu Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti tarixinə yaddaşınan müsəlman Şərqində ilk demokratik respublika kimi yazılıdır. Damarlarında təmizlik axan her azərbaycanlı qırur və ifixar mənboynı çevriliş, bərə respublikada başqa demokratik islahatlarla yanışı mətbuat azadlığına da ciddi önem verilmiş və ilk dəfə bu sahədələrə qədəmliyə qəbul edilmişdir.

Səhifədəki material Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında KİV-in İnkışafına Dövlət Dəstəyi Fonduñun layihəsi üzrə çap olunub

Ağacan Abiyev: “Medal qazanmaq böyük problem olmayıacaq”

“London Olimpiadasının Azərbaycan idmanından böyük rölu olacaq. Bu idman idmançıların sayına, həm də gücünə görə forşunənəcək”. Bunu apasport.az saytına açıqlamasında Milli Olimpiya Komitəsinin baş katibi Ağacan Abiyev deyib. Eyni zamanda Boks Federasiyasının vitse-prezidenti olan təcrübəli mütaxassis London Olimpiadasına güclü heylət yollandıqımızı xüsuslu qeyd edib: “Həzirdə Olimpiya yığımızda cəxlu dünya, Avropa çempionları, mükafatçıları var. Bu o deməkdir ki, biz onlardan medal gözləyə biləcəyik. Boks idman növünə görə, London Olimpiadasında 8 idmançı ilə təmsil olunacağımız federasiyamızın uğurudur. Komandamızda dünya, Avropa çempionları, mükafatçıları var. Bu o deməkdir ki, biz onlardan medal var. Hesab edirəm ki, adlı-sənli boksçularımıza Olimpiya medalı qazanmaq böyük bir problem olmayıacaq. Medalı hansı eyara olacağımı işləməyəcəyik. Ancaq sözsüz dəndən gözləcəyik. Ancaq sözsüz boksçularımız medal qazanacaqlar”.

Abiyev digər idman növlərindəki mümkin uğurlar barədə də danışır: “MOK-un baş katibi ki, məsələ bilərəm ki, avarçəkənlərimiz, gülesçilərimiz, cüdoçuclarımız dünya və Avropa çempionatlarında uğurlar qazanıblar.

Qeyd edək ki, dünən Olimpiya yığımızın 53 nəfərlək heyətindən 32-si Londona yollanıb.

Fatih Kavlak: “Artıq komplektləşmiş bir komandayıq”

“Qəbələ”nın baş məşqisi Fatih Kavlak Sloveniyada baş tutan dördüncü yoxlama oyunundan — Serbiya temsilçisi “BSK Borça” ilə (1:2) qarşılıqlıdan sonra fikirlərini bölüşüb.

Qol.AZ-in məlumatına görə, klubun rəsmi saytına danışan türkiyeli mütəxəssis möglübliyyətə baxmayaraq, komandada xeyli irəliliyin olduğunu bildirir:

“Artıq demək olar ki, 10 gün sonra “Simurq”la qarşılıqlıda forma geyəcək futbolcuların çox hissə dəqiqləşib. Amma qarşida hələ müəyyən vaxt kəsiyi var. Bu zaman erzində tam heyəti formalaşdıracaq. 11-lidən keçənən konar qalacaq futbolcuların performansından da razıyım. Yeni onlar da istenilən vaxt meydancaya çıxmış gündündərlər”.

Artıq komplektləşmiş bir komandayıq. Burada keçirdiyimiz heç bir oyunda bir 11-lik 90 dəqiqə mübarizə aparmayıb. Çoxlu əzəzetmələr etmişik ki, bu da komandanın balansını pozub və sözişdən hal qəticəyə tosır edib. Əslində yoxlama matçlarında çoxlu əzəzetmələr etmek lazımdır ki, Azərbaycan millisi Portuqaliyaya ilə yaşaqlaşma bilmez. Odur ki, həmçılrların hər iki oyundan qalib ayrılmışını düşünürəm.

Baş məşqçi çempionatın açılış oyununda — “Simurq”la matç forma geyəcək futbolcuların

“Məgər, Bakı “Inter”i Portuqaliya çempionatında ilk “Üçlüy”ə düşə bilər?”

Bir vaxtlar Azərbaycan çempionatında, Sumqayıtin “Standard” klubunda çıxış etmiş, hazırda İranın yüksək liqa komandası olan “Zob Ahan”ın şərəfini qoruyan portuqaliyalı futbolçu Huqo Maçado Qol.Az-a müsahibə verib.

— *Huqo, işlərin necə gedir?*

— Hər şey qaydasındadır. Həzirdə İran çempionatında çıxış edirəm və “Zob Ahan”ın şərəfini qoruyram. Əsas heyətdə meydancaya çıxıram, baş məşqçi oyunundan razıdır. Bir sözə, nərazılığım yoxdur.

— *Azərbaycan çempionatı ilə maraqlanmaq imkanı olur?*

— İmkan daxilində internet vasitəsilə Azərbaycan futbolundakı son durumla maraqlanıram. Portuqaliyada oynanıda, “Xəzər Lənkəran”da çıxış edən Bruno Simao ilə tez-tez danışırıq. Amma o, komandanadan getdi deyə, indi istənilən qədər maraqlanıram.

— *Son çempionun kimliyinə xəbərin oldu?*

— Bəli, bilərəm ki, “Neftçi” çempion oldu və onları təbrik edirəm.

— *Yeri gölməskin, həmin komandanın baş məşqçisi Böyükəka Hacıyevdi. Hansı ki, bir vaxtlar “Standard”da onun rəhbərliyindən oynamışsan...*

— Bəli, bənən “Inter”ə, bənən de “Neftçi”yə keçmək şansım var. Ancaq müəyyən səbəblərdən alımadı.

— *Bu arada DÇ-2014-üç seqmə mərhələsində bu iki ölkə eyni gruba düşüb. Sənəcə, millimiz sənən həmyerlilərindən xalqə biləcək...*

— Az önce bu iki ölkənin futbolu arasındakı forqı elə belə de-mədim. Azərbaycanda futbol oynamışam, bu ölkəyə, onun azarkeşlərinə böyük hörmətim var. Ancaq reallığı qobul etmək lazımdır ki, Azərbaycan millisi Portuqaliyaya ilə yaşaqlaşma bilmez.

— “Inter” artıq III mərhəleyə keçib?

— *Xeyr. Bakıdakı ilk oyun 1:1 başa catib və bu həftə Yunanistanda cavab oyunu olacaq...*

— O zaman ilk